

СЛОВО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ СУДДІВ УКРАЇНИ

Фахове загальнодержавне
науково-практичне та науково-методичне
юридичне видання

№ 1 (26) 2019

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

ОНИЩУК Микола Васильович, ректор Національної школи суддів України, доктор юридичних наук, заслужений юрист України, *голова Редакційної колегії*

БАЛАКЛИЦЬКИЙ Іван Ілліч, начальник відділу Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

БЕЛЯНЕВИЧ Олена Анатоліївна, викладач Національної школи суддів України (за сумісництвом), завідувач відділу правового забезпечення ринкової економіки Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор

ГЕТМАНЦЕВ Данило Олександрович, викладач Національної школи суддів України (за сумісництвом), професор кафедри фінансового права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, президент Асоціації податкових радників, член Європейської асоціації податкових професорів, доктор юридичних наук

ГОРОДОВЕНКО Віктор Валентинович, суддя Конституційного Суду України, член Консультативної ради європейських суддів, секретар Консультативної ради голів судів при Вищій раді правосуддя, доктор юридичних наук, заслужений юрист України

КІБЕНКО Олена Рувімівна, суддя Великої Палати Верховного Суду, доктор юридичних наук, доцент

КОВАЛЬСЬКИЙ Віктор Семенович, президент видавничої організації ТОВ «Юрінком Інтер», доктор юридичних наук, доцент, *заступник голови Редакційної колегії*

КОЗЬЯКОВ Сергій Юрійович, голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, кандидат юридичних наук

КОСТЕНКО Анатолій Васильович, проректор з підготовки кадрів для судових органів Національної школи суддів України, суддя Верховного Суду України у відставці, заслужений юрист України

КРАВЧУК Володимир Миколайович, суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, член Ради суддів України, доктор юридичних наук, професор

МАЗУРОК Володимир Антонович, проректор по забезпеченню організаційної діяльності Національної школи суддів України, суддя Верховного Суду України у відставці, заслужений юрист України

МАЙДАНИК Роман Андрійович, завідувач кафедри цивільного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор

РОМАНЮК Ярослав Михайлович, голова Верховного Суду України у відставці (2013—2017 рр.), доктор юридичних наук, заслужений юрист України

САВЧИН Михайло Васильович, викладач Національної школи суддів України (за сумісництвом), директор Науково-дослідного інституту порівняльного публічного права та міжнародного права Ужгородського національного університету, доктор юридичних наук, професор

СМОКОВИЧ Михайло Іванович, голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду, доктор юридичних наук, заслужений юрист України

ТКАЧУК Олег Степанович, голова Ради суддів України, суддя Великої Палати Верховного Суду, доктор юридичних наук, доцент

ФУЛЕЙ Тетяна Іванівна, начальник відділу Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ЦУРКАН Михайло Іванович, заступник директора тестологічного центру Національної школи суддів України, суддя Вищого адміністративного суду України у відставці, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ШАМРАЙ Оксана Василівна, начальник відділу Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, *відповідальний секретар Редакційної колегії*

ШАПОВАЛОВА Ольга Анатоліївна, начальник відділу – радник Національної школи суддів України, суддя Верховного Суду України у відставці, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ШЕМШУЧЕНКО Юрій Сергійович, директор Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, професор, академік Національної академії наук України, Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, заслужений діяч науки і техніки України

ШУКЛІНА Наталія Георгіївна, проректор з науково-дослідної роботи Національної школи суддів України, кандидат юридичних наук, професор, заслужений юрист України, *заступник голови Редакційної колегії*

ЮРОВСЬКА Галина Валентинівна, заступник начальника відділу Національної школи суддів України, суддя Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ у відставці, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

ЗМІСТ

ПРОВІДНА СТАТТЯ НОМЕРА

Ірина ЯКОВЕЦЬ. Умовно-дострокове звільнення від відбування додаткового покарання суб'єктів пробації: нормативні та прикладні проблеми.....6

ОРГАНІЗАЦІЯ СУДОЧИНСТВА

Євген ПЕТРОВ, Анна БАРИКОВА. Інформаційна безпека в умовах функціонування електронного суду..... 18

Елла КАТАЄВА, Оксана ШАМРАЙ. Формування інституту судових комунікацій в Україні: реалії та перспективи31

Тарас ПАШУК. Дисциплінарна відповідальність судді за юридичну помилку: порівняльно-правова перспектива в контексті принципу судової незалежності40

Тетяна БОГДАНЕВИЧ. Методологічне забезпечення добору кадрів для системи правосуддя 55

ПРАВА ЛЮДИНИ

Оксана ХИЖНА, Олександр ОМЕЛЬЧЕНКО. Реалізація засади свободи від самовикриття та права не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї на стадії досудового розслідування66

Дмитро ДУБІНКО. Реалізація принципу прав людини як стрижнева основа судочинного процесу81

КРИМІНАЛЬНО – ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Олег ЯНЧУК. Становлення та розвиток пробації в Україні: сучасний стан і перспективи95

ЦИВІЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Алла ЛЕСЬКО. Ціна позову в контексті реалізації права на касаційне оскарження судового рішення 107

Тетяна ЗАВАРЗА. Повноваження судів апеляційної інстанції у випадку прийняття нових доказів від сторін у цивільній справі..... 118

<i>Олександр СТРИЛЬЦІВ. Характеристика вчинених порушень встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів</i>	<i>128</i>
---	------------

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

<i>Тетяна ФОМІНА. Критерії визначення слідчим суддею, судом розміру застави під час кримінального провадження</i>	<i>138</i>
---	------------

АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА

<i>Цвітана БАРАНОВА. Територіальна громада в умовах децентралізації: реалії та перспективи</i>	<i>150</i>
--	------------

НОВИНИ	160
---------------------	------------

УДК 343.13(477)

Тетяна ФОМІНА,
доцент кафедри кримінального процесу
та організації досудового слідства
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ СЛІДЧИМ СУДДЕЮ, СУДОМ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Сутність застави полягає у застосуванні економічних механізмів утримання підозрюваного, обвинуваченого від неналежної поведінки. У процесі застосування даного виду запобіжного заходу державний примус виражається в існуванні реальної загрози втрати підозрюваним, обвинуваченим чи заставодавцем коштів, що складають предмет застави, зокрема, у випадку невиконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків. Застава є одним з ефективних засобів, що спирається на економічну зацікавленість у збереженні грошової суми і на моральні зобов'язання підозрюваного, обвинуваченого перед іншими особами у разі якщо вони виступили заставодавцями.

Дослідженню сутності запобіжних заходів, й зокрема застави, присвятили свої праці Т. В. Данченко, Ю. В. Донченко А. В. Захарко, М. О. Карпенко, О. В. Медведєва, Т. В. Садова, А. Р. Туманянц, Д. А. Чухраєв та інші дослідники. Однак досі питання щодо визначення розміру застави залишаються концептуально недослідженими. У зв'язку з цим метою даної статті є формулювання на підставі аналізу практики Єв-

ропейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) а також національного законодавства критеріїв визначення розміру застави під час кримінального провадження.

Враховуючи положення частини четвертої ст. 182 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених ст. 177 КПК України. Подібне тлумачення стосовно визначення розміру застави міститься й у матеріалах судової практики ЄСПЛ. Зокрема, згідно з п. 78 рішення ЄСПЛ у справі «Мангурас проти Іспанії», п. 14 рішення ЄСПЛ у справі «Ноймайстер проти Австрії» розмір застави має оцінюватись передусім «з огляду на особу підсудного, належну йому власність, його стосунки з поручителями, іншими словами, з огляду на впевненість у тому, що перспектива втрати застави або заходів проти його поручителів у випадку його неявки до суду буде достатньою для того, щоб стримати його від втечі» [1; 2]. Отже, при застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави слідчому судді, суду слід керуватися тим критерієм, що сума застави повинна слугувати гарантією належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого і сприяти виконанню ним обов'язку прибувати до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

У частині п'ятій ст. 182 КПК України передбачено межі розміру застави залежно від тяжкості злочину, в якому підозрюється, обвинувачується особа. Визначаючи розмір застави, слідчий суддя, суд не має права вказувати його в меншій сумі, ніж це встановлено законом, навіть за наявності виключних випадків. Разом з тим окремі науковці висловлюють пропозицію передбачити, що у виключних випадках розмір застави може бути встановлений нижче мінімального рівня. До таких випадків (з урахуванням індивідуального підходу), на думку В. Рибалко, слід віднести матеріальне становище особи, щодо якої обирається запобіжний захід у вигляді застави. Наприклад, працівника, який отримує мінімальну зарплату і має на утриманні хвору дружину та кількох дітей [3, с. 132]. Вважаємо таку позицію доволі дискусійною. Згідно з п. 1 частини п'ятої ст. 182 КПК України мінімальний розмір застави для особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, складає один прожитковий мінімум для працездатних осіб. Станом на 1 грудня 2018 р. він дорівнює 1853 грн. Встановлювати ще менший, ніж вказаний у законі, розмір застави, вважаємо недоцільно. Оскільки в такому випадку виникає сумнів, що застава зможе забезпечити належну поведінку під-

озрюваного, обвинуваченого. Крім того, у разі незадовільного майнового стану особи слідчий суддя, суд може обрати інший запобіжний захід, наприклад особисте зобов'язання.

При вирішенні даного питання слід врахувати правову позицію ЄСПЛ, який наголосив, що при визначенні розміру застави повинно бути враховано матеріальне становище обвинуваченого (підсудного) (п. 111 рішення у справі «Христова проти Болгарії» [4]), та його платоспроможність (пп. 69–73 рішення у справі «Тошев проти Болгарії» [5]). Отже, якщо підозрюваний, обвинувачений неплатоспроможний, або в нього немає осіб, які можуть виступити заставаодавцями, питання про застосування застави бажано взагалі не розглядати. Тому ми вважаємо, що передбачати в законі можливість внесення застави нижче мінімального рівня, немає необхідності.

Що ж до критеріїв оцінки майнового стану, то вони законодавцем не визначені. Аналіз та узагальнення правозастосовної практики, роз'яснень судових органів, коментарів науковців і практиків, наукових рекомендацій приводить до розуміння, що при оцінці майнового стану обвинуваченого потрібно орієнтуватись на наступні показники та обставини: соціальна стабільність особи (наявність постійної роботи, ділові зв'язки та репутація); загальний матеріальний стан; сукупний дохід; накопичення на банківських рахунках [6, с. 98–99].

У національному законодавстві встановлено максимальні межі розміру застави, які повинні бути дотримані слідчим суддею, судом (пп. 1–3 ч. 5 ст. 182 КПК України). При цьому законом також передбачена і можливість виходу за ці межі (абзац 2 частини п'ятої ст. 182 КПК України). У виключних випадках для осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні тяжкого злочину, слідчий суддя, суд може призначити розмір застави, який перевищує максимальну межу, тобто понад 80 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, а для осіб, які підозрюються чи обвинувачуються у вчиненні особливо тяжкого злочину – понад 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб. У юридичній літературі піддаються критиці положення КПК України, згідно з якими дозволено правозастосувачу виходити за встановлені межі максимального розміру застави; стверджується, що така ситуація призводить до формального підходу та суб'єктивності прийняття рішення слідчим суддею, судом [7]. Окремі практики взагалі наголошують на тому, що встановлення такого значного розміру застави носить каральний характер для підозрюваного, оскільки фактично унеможливує існування «альтернативи», яка закладена в правовому інституті застави [8].

Доля істини в цих твердженнях є. Однак не слід забувати, що під час вирішення питання про визначення розміру застави у виключних випадках слідчий суддя повинен урахувати всі обставини кримінального провадження, майновий та сімейний стан підозрюваного, обвинуваченого, ризику, а також практику ЄСПЛ, яка свідчить про те, що за певних обставин судові органи можуть виходити за межі застави, визначені національним законодавством. І тільки після вивчення та оцінки усіх обставин слідчий суддя, суд може дійти висновку, що застава в передбачених частиною п'ятою ст. 182 КПК України межах не забезпечить виконання підозрюваним, обвинуваченим, який вчинив тяжкий або особливо тяжкий злочин, покладених на нього обов'язків, та призначить заставу, що перевищує 80 або 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Що ж до практики ЄСПЛ з досліджуваного питання, то слід навести такі його висновки, викладені у відомому рішенні «Мангурас проти Іспанії» від 28.09.2010 р. Згідно з обставинами справи іспанський суд звільнив капітана судна під заставу в розмірі 3 млн євро. Його звинувачували в завданні шкоди морському довкіллю. У п. 44 рішення Суд визнав, що дуже великий розмір застави в цій справі не був непропорційним, з огляду на серйозність правопорушення та катастрофічні наслідки як з природоохоронного, так і з економічного боку, спричинені витоком матеріалів, які перевозило судно. Суд дійшов висновку, що сума застави за звільнення з-під варті капітана корабля, котрий спричинив екологічну катастрофу, не була надмірною, у зв'язку з тим не було порушено частину третьою ст. 5 Конвенції [1]. Аналогічну позицію ЄСПЛ висловив у п. 86 рішення «Пунцельт проти Чехії» від 25.07.2000 р., що повторювана відмова у звільненні під заставу, ані встановлена застава в розмірі 30 млн чеських крон, порушенням прав заявника за п. 3 ст. 5, враховуючи масштаб його фінансових операцій, не були. (В якості обґрунтування, поміж іншого, було вказано на те, що заявник мав намір купити два універмаги у Празі вартістю понад у 10 разів більше розміру застави) [9].

З наведених прикладів убачається, що ЄСПЛ не заперечує можливості визначення дуже великого розміру застави особам, які вчинили тяжкі злочини. Суд бере до уваги «особливі обставини справи», включаючи специфіку правопорушення, катастрофічні наслідки, платоспроможність конкретної особи тощо. Отже, можна стверджувати, що положення національного законодавства не суперечать практиці ЄСПЛ, якими передбачена можливість встановлення судом виключних випадків, що дозволяють виходити за межі максимальних розмірів застави.

Цікавим і доцільним буде наведення прикладів судової практики щодо

встановлення надвеликих розмірів застави в Україні. Найбільший розмір застави в нашій державі було призначено колишньому голові правління НАК «Нафтогаз України» Євгену Бакуліну в 1,5 млрд грн, який підозрювався у вчиненні особливо тяжкого злочину Так, 23.03.2014 р. слідчий суддя Печерського районного суду м. Києва виніс ухвалу про застосування щодо Є. Бакуліна запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і призначив заставу у межах 1 273 000 мінімальних заробітних плат [10; 11]. Це є безпрецедентним фактом для нашої держави, оскільки було призначено такий розмір застави, який перевищує максимальні межі застави для осіб, що підозрюються в особливо тяжких злочинах, більше ніж в 4000 рази. Натомість вказану суму підозрюваний не вніс, у зв'язку з чим тримався під вартою. З урахуванням клопотання захисника Є. Бакуліна 25.04.2014 р. слідчим суддею Печерського районного суду м. Києва підозрюваному було змінено запобіжний захід і призначено заставу в розмірі близько 10 млн грн. Слідчий суддя поміж іншого врахував задекларовані статки підозрюваного і його рахунки в банківських установах [12].

Серед інших прикладів, коли слідчі судді призначали надвеликі розміри застави, можна навести такі. У 2016 р. щодо колишнього заступника голови НАК «Нафтогаз України» О. Кацуби було застосовано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою з можливістю внесення застави – 450 млн грн. Надвеликий розмір застави у квітні 2016 р. суд призначив організатору будівельного шахрайства «Еліта-Центр» О. Шахову у розмірі 384 млн грн. Раніше, у 2014 р., директору «Укрінтеренерго» В. Зіневичу суд призначив заставу в розмірі 365 млн грн. Прикладів призначення надвеликих розмірів застави в судовій практиці чимало. Натомість призначені суми застави підозрюваними не було внесено і вони залишались триматися у слідчому ізоляторі. Найбільший для України розмір застави, що був внесений, становить 100 млн грн. Так, у січні 2017 р. голова Державної фіскальної служби Р. Насіров внаслідок внесення застави був звільнений з-під варті. Гроші було внесено дружиною підозрюваного [13].

При визначенні розміру застави, яка перевищує 80 або 300 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, слідчому судді, суду необхідно обґрунтувати виключні випадки, а не лише вказати на їх наявність. Поряд з тим у судовій практиці є негативні приклади, коли слідчі судді, судді, вказуючи на наявність виключних випадків, не обґрунтовують їх жодними доказами. Так, Апеляційним судом Закарпатської області скасована ухвала Берегівського районного суду Закарпатської області від 11.02.2015 р., якою обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вар-

тою з визначенням застави в розмірі 500 тисяч гривень. Апеляційний суд не вбачав існування виключних випадків, за яких підозрюваному слід застосувати заставу понад межі, встановлені п. 2 частини п'ятої ст. 182 КПК України. Як вказано у рішенні Апеляційного суду, посилення слідчого судді на те, що підозрюваний міг вчинити кримінальні правопорушення на територіях інших районів області, спричинивши потерпілим шкоду на загальну суму 500 тис. грн, ніякими доказами не підтверджені, є припущеннями. На підставі цього постановлена нова ухвала, якою розмір застави зменшено до 50 мінімальних розмірів заробітної плати, що склало 60 900 грн [14]. Аналогічного висновку дійшов Апеляційний суд Одеської області в ухвалі від 13.06.2016 р., якою скасовано ухвалу суду першої інстанції, на підставі того, що слідчий суддя районного суду, визначивши заставу – 300 розмірів мінімальної заробітної плати, не навів у своїй ухвалі жодної підстави, яку він вважає виключною, та яка давала можливість слідчому судді вийти за межі вимог п. 2 частини п'ятої ст. 182 КПК України та визначити такий розмір застави [15].

Розглядаючи платоспроможність підозрюваного, обвинуваченого як одну з обставин, що слід враховувати при встановленні розміру застави, необхідно вирішити ще одне важливе питання: чи потрібно підозрюваному, обвинуваченому або заставодавцю підтверджувати розмір та легальність своїх доходів? До речі, в юридичній літературі висловлюється пропозиція про необхідність відобразити у нормах КПК України положення, яке б давало можливість встановити легальність походження грошей [16, с. 227]. З метою вирішення даного питання на законодавчому рівні вже пропонувалось запровадити процедуру підтвердження легальності походження внесених коштів (проект Закону «Про внесення змін до статті 182 КПК України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави)» № 2086 від 10.02.2015 р. [17]). Проектом закону пропонується встановити обов'язок підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця надати слідчому судді, суду лист-клопотання, в якому зазначити джерела походження коштів, внесених у якості застави, та надати документи, що підтверджують легальність походження коштів. Легальність походження коштів, які передаються в якості застави, пропонується підтверджувати: з боку фізичних осіб – декларацією про прибутки за минулий рік, за її відсутності – довідкою про заробітну плату за минулий рік або іншим документом; з боку юридичних осіб – декларацією про прибутки за минулий квартал або іншим документом та довідкою про наявність відповідної суми грошей на розрахунковому рахунку на день, що передує дню прийняття рішення про застосування запобіжного заходу у

вигляді застави. На сьогодні даний законопроект знаходиться на розгляді у Верховній Раді України.

Питання підтвердження легальності грошей, внесених у якості застави, є доволі проблематичним та неоднозначним. З одного боку, запровадження такого порядку матиме позитивне значення. Так, слідчий суддя, суд, отримавши дані про розмір доходів підозрюваного, обвинуваченого, матиме інформацію про платоспроможність особи. Крім того, він знатиме, чи не є розмір застави завідомо непомірним для особи. Й основне, запровадження процесуального механізму підтвердження легальності доходів сприятиме унеможливленню внесенню як застави коштів, отриманих злочинним шляхом.

Водночас є проблемна сторона вказаної ситуації. У сучасних реаліях нашої держави декларація про прибутки або довідка про заробітну плату не завжди відображає справжній стан доходів громадян. Є негативна практика, коли у більшості компаній працівники отримують зарплату «у конвертах». У такому випадку, надавши довідку про доходи, підозрюваний, обвинувачений вказує неправдиву інформацію про свій майновий стан.

Незважаючи на відсутність у КПК України норми, призначеної на перевірку джерела застави, юридичній практиці відомі випадки (у різних кримінальних провадженнях, що стосуються двох різних високопоставлених осіб), коли внесені кошти в якості застави на спеціальний рахунок були піддані перевірці Державною службою фінансового моніторингу на предмет наявності підозри в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом [18, с. 46].

У зв'язку з зазначеним постає питання, чи потрібно національному законодавцю запроваджувати процедуру визначення розміру застави з урахуванням інформації про легальність доходів підозрюваного, обвинуваченого? З метою вирішення окресленої проблеми слід звернутися до практики ЄСПЛ. Важливими є висновки Суду, наведені у п. 74 рішення «Бонншо проти Швейцарії» від 5.12.1979 р., де було вказано, що «обвинувачений, якщо його органи судової влади, як вони самі заявляють, готові звільнити під заставу, повинен сумлінно надати достатню інформацію, котру в разі потреби можна буде перевірити, про розмір свого майна, аби органи влади могли оцінити, якого розміру заставу встановлювати...» [19]. Крім того, у п. 33 рішення «В. проти Швейцарії» від 26.01.1993 р. ЄСПЛ доходить висновку, що «...обставини справи та репутація заявника послужили відповідним судам підставою відхилити його пропозицію про внесення застави... як сама сума, так і невідоме джерело походження цих

грошей, які мали бути внесені, означали, що це не буде належною гарантією того, що заявник вирішить не зникати через побоювання втратити цю заставу...» [20]. Отже, ЄСПЛ визнає правомірним рішення національних судів про відмову в застосуванні застави, якщо особа, яка заявляє клопотання про її внесення, не надає жодних доказів, які б засвідчували джерело походження грошей.

Наведені рішення Євросуду свідчать про нагальну необхідність перегляду національних положень щодо закріплення обов'язку слідчого судді, суду під час вирішення питання про визначення розміру застави враховувати інформацію про джерело доходів підозрюваного, обвинуваченого. Натомість пропозиції, що містяться у проекті закону № 2086 від 10.02.2015 р. (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави), викладені нами вище, суттєво ускладняють процедуру застосування застави. Крім того, цим законопроектом передбачено обов'язки слідчого судді, суду, не обумовлені його процесуальним статусом, зокрема проводити перевірку повноти, достатності, достовірності поданих документів про легальність походження коштів застави. Отже, дані про доходи підозрюваного, обвинуваченого є однією з обставин, що повинна бути врахована слідчим суддею, судом при обранні застави. Поряд з тим важливим стане не лише передбачення таких положень у КПК України, а й визначення процесуального механізму їх реалізації.

Висновки. З урахуванням дослідження національних положень КПК України та практики ЄСПЛ щодо визначення розміру застави вважаємо, що слідчий суддя, суд повинні керуватися такими критеріями.

По-перше, враховуючи рішення ЄСПЛ у справі «Мангурас проти Іспанії» (п. 78), «Ноймайстер проти Австрії» (п. 14), а також положення частини четвертої ст. 182 КПК України, сума застави повинна виконувати функцію гарантії належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого і сприяти виконанню ним процесуальних обов'язків, перш за все, обов'язку прибувати до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду.

По-друге, враховуючи рішення ЄСПЛ у справі «Христова проти Болгарії» (п. 111), «Тошев проти Болгарії» (пп. 69–73), а також положення частини четвертої ст. 182 КПК України, при визначенні розміру застави повинно бути враховано матеріальне становище підозрюваного, обвинуваченого та його платоспроможність. Отже, розмір застави не повинен бути завідомо непомірним для підозрюваного, обвинуваченого.

По-третє, на підставі рішень ЄСПЛ у справі «Бонншо проти Швейцарії» (п. 74), «В. проти Швейцарії» (п. 33) національні судові органи повинні визначати розмір застави з урахуванням даних про розмір доходів

підозрюваного, обвинуваченого. Врахування практики ЄСПЛ під час кримінального провадження свідчить про нагальну необхідність перегляду національних законодавчих положень щодо закріплення обов'язку слідчого, прокурора, суду вживати заходів, спрямованих на отримання даних про розмір доходів особи, щодо якої буде вирішуватися питання про застосування запобіжного заходу у вигляді застави або тримання під вартою.

По-четверте, з урахуванням рішень ЄСПЛ у справі «Мангурас проти Іспанії» (п. 44), «Пунцельт проти Чехії» (п. 86), а також положення частини п'ятої ст. 182 КПК України, слідчий суддя, суд у виключних випадках може призначити заставу, що перевищує максимальні межі. У такому випадку повинні бути враховані усі обставини кримінального провадження у сукупності, у тому числі вид правопорушення, його наслідки для суспільства, дані про особу (посада, яку обіймає підозрюваний, обвинувачений на момент вчинення правопорушення, його репутація та платоспроможність тощо). Разом з тим слідчому судді, суду у своєму рішенні необхідно не лише вказати на наявність виключних випадків, а й обґрунтувати та підтвердити їх конкретними доказами.

Перелік використаних джерел

1. *Справа «Мангурас проти Іспанії» (Заява № 12050/04): Рішення Європейського суду з прав людини від 28.10.2010.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100686>
2. *Справа «Ноймайстер проти Австрії» (Заява № 1936/63): Рішення Європейського суду з прав людини від 27.06.1968.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57544>
3. Рибалко В. Оцінні поняття, використовувані при регламентації застави як запобіжного заходу / В. Рибалко // *Історико-правовий часопис*. – 2015. – № 1. – С. 130–135.
4. *Справа «Христова проти Болгарії» (Заява № 60859/00): Рішення Європейського суду з прав людини від 07.03.2007.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-78367>
5. *Справа «Тошев проти Болгарії» (Заява № 56308/00): Рішення Європейського суду з прав людини від 07.03.2007.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76687>
6. Кастарнов Д. Б. Відомості про майновий стан обвинуваченого у визначенні розміру застави / Д. Б. Кастарнов // *Актуальні проблеми до-*

судового розслідування : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 97–100.

7. Лисюк Ю. В. Окремі аспекти застосування запобіжного заходу у вигляді застави / Ю. В. Лисюк // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 7. – С. 216–219.

8. Коноваленко Д. Застава у кримінальному процесі – альтернатива чи процесуальне обмеження / Д. Коноваленко. URL: <https://blog.liga.net/user/dkonovalenko/article/24700>

9. *Справа «Пунцельт проти Чехії» (Заява № 31315/96): Рішення Європейського суду з прав людини від 25.07.2000.* URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58785>

10. Карпінська В. Главі «Нафтогазу» дали вибір: арешт або застава в 1,5 млрд грн. / В. Карпінська / Сайт ZAXID.NET. URL: https://zaxid.net/glavi_naftogazu_dali_vibir_aresht_abo_zastava_v_15_mlrd_grn_n1305114

11. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва від 23.03.2014 р. у справі № 757/6514/14-к / База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52781004>

12. Ухвала слідчого судді Печерського районного суду м. Києва у справі від 25.04.2014 р. № 757/10053/14-к / База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52780822>

13. Скільки коштує вийти із СІЗО в Україні? Топ-10 найбільших застав / Сайт: gordonua.com. URL: <https://gordonua.com/ukr/publications/skilki-koshtuje-vijti-z-sizo-v-ukrajini-top-10-najbilshih-zastav-179181.html>

14. Ухвала Апеляційного суду Закарпатської області від 24.02.2015 р. у справі № 297/360/15-к / База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/42836534>

15. Ухвала Апеляційного суду Одеської області від 13.06.2016 р. у справі № 522/10062/16-к / База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58362320>

16. Сівак О. В. Критерії доцільності й ефективності застосування застави як запобіжного заходу в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх / О. В. Сівак // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. – 2015. – № 1 (II). – С. 221–228.

17. Проект Закону «Про внесення змін до статті 182 Кримінального процесуального кодексу України (щодо підтвердження легальності походження коштів, внесених у якості застави)» № 2086 від 10.02.2015 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=53964

18. Комарницька О. Б. Повноваження прокурора на етапі виконання ухвали про обрання застави / О. Б. Комарницька // Судова апеляція. – 2017. – № 4(49). – С. 39–47.

19. Справа «Бонніо проти Швейцарії» (Заява № 8224/78): Рішення Європейського суду з прав людини від 5.12.1979 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-104185&filename=BONNECHAUX%20v.%20SWITZERLAND.pdf>

20. Справа «В. проти Швейцарії» (Заява № 14379/88): Рішення Європейського суду з прав людини від 26.01.1993 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105884>

ФОМИНА Т. Критерії визначення слідчим суддею, судом розміру застави під час кримінального провадження.

На підставі аналізу практики ЄСПЛ, а також національного кримінального процесуального законодавства формулюються критерії визначення розміру застави під час обрання запобіжного заходу. Розкривається зміст виключних випадків, що дають змогу призначати заставу в розмірі, який перевищує максимальну межу, визначену у частині п'ятій ст. 182 КПК України. Аналізується питання щодо необхідності підтвердження легальності грошей, внесених у якості застави. Вказано на необхідність перегляду національних положень щодо закріплення обов'язку слідчого судді, суду під час вирішення питання про визначення розміру застави враховувати інформацію про джерело доходів підозрюваного, обвинуваченого.

Ключові слова: кримінальне судочинство, запобіжні заходи, застava, розмір застави, виключні випадки, легальність доходів.

ФОМИНА Т. Критерии определения следственным судьей, судом размера залога в уголовном производстве.

На основании анализа практики ЕСПЧ, а также национального уголовного процессуального законодательства формулируются критерии определения размера залога при избрании меры пресечения. Раскрывается содержание исключительных случаев, позволяющих назначать залог в размере, который превышает максимальный предел, определенный в части пятой ст. 182 УПК Украины. Анализируется вопрос о необходимости подтверждения легальности денег, внесенных в качестве залога. Указано на необходимость пересмотра национальных положений по закреплению обязанности следственного судьи, суда при решении вопроса об определе-

нии размера залога учитывать информацию об источнике доходов подозреваемого, обвиняемого.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, меры пресечения, залог, размер залога, исключительные случаи, легальность доходов.

FOMINA T. Criteria for Determining the Amount of a bail by an Investigating Judge, the Court in the Course of Criminal Proceedings.

The author of the article, based on the analysis of the practice of the European Court of Human Rights and the national criminal procedural law, has formulated the criteria for determining the amount of a bail within the criminal proceedings. First of all, the amount of a bail should serve as a guarantee of the proper conduct of a suspect, accused and should facilitate his duty to arrive to an investigator, prosecutor, investigating judge, court. Secondly, while determining the amount of a bail, we should consider the financial situation of a suspect, accused and his solvency. Consequently, the amount of a bail should not be designedly excessive for a suspect, accused. Thirdly, the national judicial authorities must determine the amount of a bail, taking into account the data on the amount of the proceeds of a suspect, accused. Fourthly, an investigating judge, the court in exceptional cases may appoint a bail exceeding the maximum limits. In this case, we have to consider all the circumstances of the criminal proceedings in aggregate, including the type of the offense, its consequences for the society, data about a person (the position occupied by a suspect, accused at the time of the commission of the offense, his reputation and solvency, etc.). However, an investigating judge, the court in their decisions must both indicate the existence of exceptional cases, and substantiate, confirm them with concrete evidence.

The author has revealed the content of exceptional cases that allow the assignment of a bail exceeding the maximum limit specified in Part 5 of the Art. 182 of the Criminal Procedural Code of Ukraine. The author has analyzed the issue of the need to confirm the legality of the money made as a bail. The author has indicated on the necessity of the revision of national provisions related to the assignment of the duty of an investigating judge, the court to take into account the information on the source of income of a suspect, accused while determining the amount of a bail.

Key words: criminal justice, preventive measures, a bail, amount of a bail, exceptional circumstances, lawfulness of revenue.